

MIKE AQUILINA a MARK W. SULLIVAN

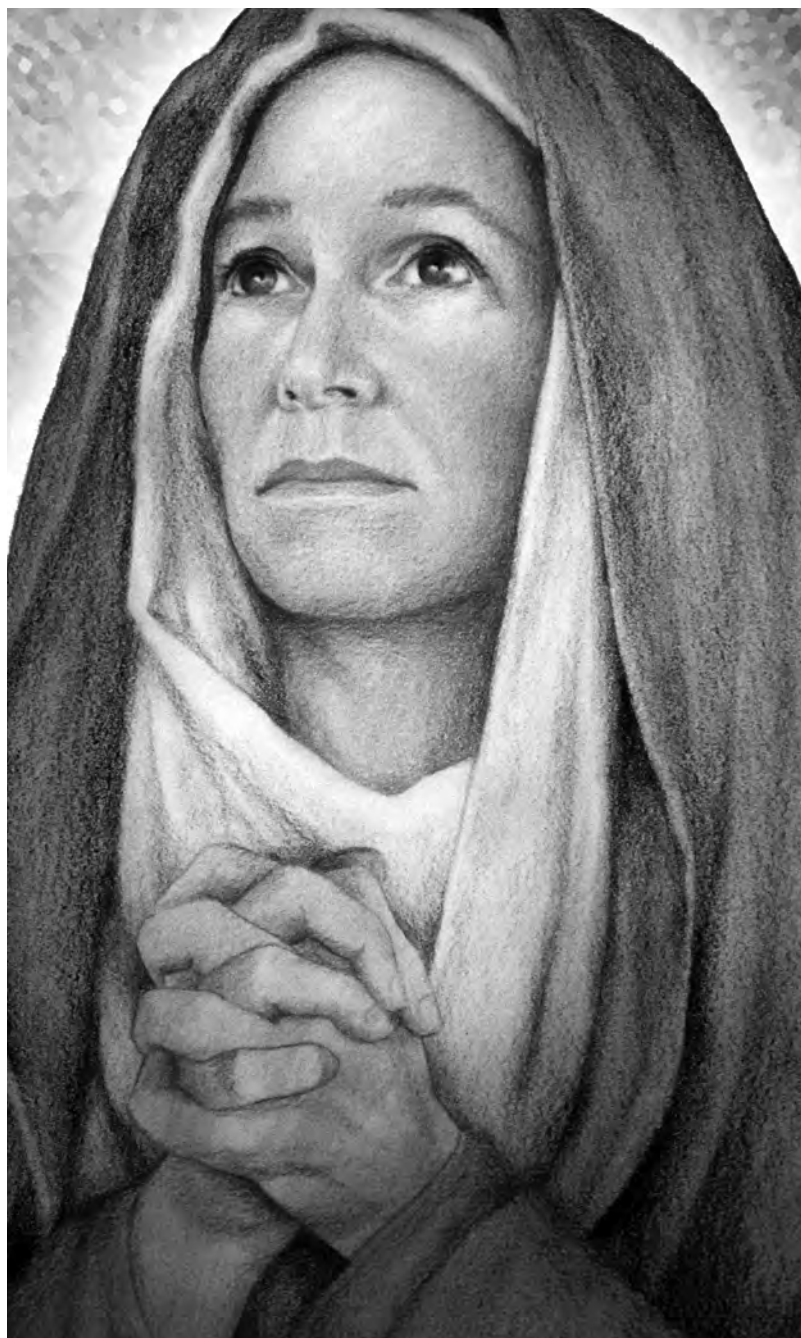
*Svätá
Monika*

MOC VYTRVALEJ MODLITBY

Svätá Monika

**MOC VYTRVALEJ
MODLITBY**

MIKE AQUILINA a MARK W. SULLIVAN

Svätá Monika

MOC VYTRVALEJ
MODLITBY

Copyright © 2013 by Mike Aquilina and Mark W. Sullivan.
Published by Our Sunday Visitor Publishing Division,
Our Sunday Visitor, Inc.
All rights reserved.

Z amerického originálu: *St. Monica and the Power of Persistent Prayer*

Vydal: © Zachej.sk, 2022

Preklad: © Mária Rafajdusová, jr.

Grafika: © Bookwork.sk

Jazyková korektúra: © Adriana Reguliová

Nihil obstat: prof. ThDr. Cyril Hišem, PhD.

Imprimatur: Mons. Bernard Bober, arcibiskup metropolita,
ABÚ Košice – prot. č. 957/21, 8. 11. 2021

Biblické citácie sú uvedené podľa oficiálneho katolíckeho prekladu
Svätého písma (SSV, 2016).

Cituje sa aj z Katechizmu Katolíckej cirkvi (SSV, 2017).

Citáty pápežských dokumentov sú chránené autorským právom.

© Libreria Editrice Vaticana. Použité na základe povolenia.

Všetky práva vyhradené.

ISBN: 978-80-8211-426-6

Všetky práva vyhradené. Žiadna časť tejto publikácie sa nesmie
reprodukovat' v žiadnej podobe ani žiadnym spôsobom (elektronicky,
mechanicky, fotokópiami ani iným spôsobom) bez súhlasu vlastníka
autorských práv.

Na ceste nádeje

Svätú Moniku mám takpovediac ako rýchlu voľbu. Som manželkou konvertitu a matkou dvoch čerstvo dospelých synov, takže v niektoré dni mám pocit, že s jednou zo svojich obľúbených svätých patrónok vediem nepretržitý rozhovor. Našťastie viem, že Monikino srdce je vždy otvorené hlasu obyčajnej žienky z kalifornského Fresna. Spája nás tá istá túžba – jedného dňa chceme prežívať radosti neba s manželom a s deťmi.

Už si ani nespomínam, kedy presne sa moje horúčkovoité modlitby za manželovo obrátenie začali v Monikiných ušiach ozývať ako vytrvalý zvonček. Uznávam, že keď sme sa brali v tieni zlatej kupoly našej *alma mater* – University of Notre Dame –, v Bazilike Najsvätejšieho Srdca, Gregovej vlačnej luteránskej minulosti som nevenovala zaslúženú pozornosť. Do manželstva sme vstúpili s ružovými okuliarmi a so vzájomným prísľubom, že svoje deti vychováme v katolíckej viere. V tom čase som bola ochotná prijať túto výzvu, pretože som vedela, že hoci môj manžel nie je katolík, rozhodne je „dobrý človek“ a s jeho podporou – aj keď nie v oblasti viery – môžem vždy rátať.

Mnoho nedeľných omší som strávila bez manžela, ale zato s dvoma *veľmi* živými neposednými batolami. Vôbec som si pritom neuvedomovala závažnosť situácie. Zmena nastala, keď sa náš najstarší syn Eric začal pripravovať na prijatie prvých sviatostí – sviatosti zmierenia a prvého svätého prijímania. Počas príprav na tieto udalosti sa mi v srdci ozvala túžba, aby môj manžel trávil tento čas viery spolu s nami, so svojou manželkou a synmi. Nechcela som, aby sa z kostolnej lavice len tak nečinne prizeral, ako ideme na sväté prijímanie. Túžila som, aby túto eucharistickú hostinu zažil *s nami*. Začala som sa v modlitbách pravidelne obracať na svätú Moniku s prosbou, nech za môjho skvelého manžela oroduje tak, ako to robievala vo vlastnom manželstve a tiež na úmysel svojho syna Augustína, ktorý – ako každý vie – sa na cestu viery dostal poriadnou okľukou.

Na vlastné prekvapenie som zistila, že po sedemnástich rokoch manželstva sa moje modlitby akosi vytrácajú zo zoznamu prianí „chcem pre Grega“ a začínajú sa obracať k potrebe môjho vlastného obrátenia. Prosila som svätú Moniku, aby sa stala mojou duchovnou spoločníčkou na ceste životom – *presne takom, aký mi bol daný* – a aby som prestala napäto očakávať nejakú dramatickú zmenu v manželovom vierovyznaní. Modlila som sa, nech cez jej orodovanie získam pokoj srdca a stanem sa hodnou výzvy viesť našu domácu cirkev. Tiež som prosila za ducha vďačnosti, aby som sa zmierila s tým, že manžel sa k viere dostane vlastnými chodníkmi. Boží plán sa začal naplňovať až vtedy, keď som sa vzdala programu „nalinkovaného presne podľa Lisy“. O tri roky prijal Greg spolu s naším najmladším synom Adamom sviatosť prvého svätého prijímania. Môj manžel, teraz už jeden z Kolumbových rytierov a pomocník

v oblasti liturgickej hudby vo farnosti, čoraz viac spoznáva našu Cirkev a vytrvalo kráča cestou k spáse.

Greg sa síce vďaka Obradu kresťanského zasvätenia dospelých stal katolíkom, ale moje modlitby k svätej Monike neutíchli. Spomínam si, ako som večer na Bielu sobotu sledovala manželov krst a so slzami v očiach k nej vysielala tiché modlitby vďaky. Ak však mám byť úprimná, tie isté slzy vďačnosti mi z očí tečú aj v ktorúkoľvek inú nedeľu, keď vidím svojho milovaného muža na svätom prijímaní. Gregova vernosť a spoločnosť, ktorú mi robí na mojej vlastnej ceste do neba, pre mňa navždy ostanú vymodleným požehnaním, nie samozrejmosťou. Teraz spoločne sledujeme, ako z našich synov rastú silní a samostatní muži. Pri spomienke, ako úpenlivo svätá Monika bojovala za svojho syna svätého Augustína, obraciam svoje modlitby práve k nej a pravidelne spolu „besedujeme“. Táto orodovníčka pozná slová môjho srdca aj bez toho, aby som ich vyslovila.

Ako katolícka blogerka mám jedinečnú príležitosť byť očitým svedkom oddanosti, ktorú svätej Monike preukazujú iní. Prichádzajú mi početné príbehy a osobné maily a deň čo deň mi pripomínajú, koľkí z nás sa pravidelne obracajú na matku svätého Augustína s prosbou o podporu a silu, zatiaľ čo vychovávame svoje deti v zajatí čoraz svetskejšej spoločnosti. V mailovej schránke mám priečnikov s názvom „Modlitebné úmysly“, ktorý je zaplnený správami. Nájdete v nich prosby, ako napríklad:

„Mary“, konvertovaná katolíčka, sa vďaka vlastnej klukatej ceste domov a k Cirkvi prirovnáva k svätému Augustínovi. Teraz sa obracia k svätej Monike a zveruje jej do ochrany svojho syna, ktorého nazýva „zanovitým“.

„Laura“, kedysi spurné dieťa, dnes manželka a matka, prosí o príhovor svätej Moniky v mene svojho zaryto neveriaceho manžela.

„Thomas“ sám seba prirovnáva k Augustínovi modernej doby, ktorý našiel domov v Cirkvi, a v modlitbe horlivo prosí za svojich mladých kamarátov pohltených spoločnosťou, ktorá je zaplavená hriechom nemravnosti a duchovnej lahostajnosti či zábudlivosti.

„Seth“ si dnes, keď aj on sám nastúpil na cestu rodičovstva, ctí neúnavné a láskyplné modlitby svojej matky, vyslovené zaňho počas búrlivých rokov jeho života.

„Darlene“, matka mnohých detí, ktorá ani po predčasnej smrti svojho manžela neochabuje vo viere a buduje Cirkev vo vlastnej domácnosti.

Tieto príbehy pochádzajú zo skutočného života a sú dôkazom toho, akú silnú vieru potrebujeme na to, aby sme každý deň neochvejne, krok po kroku napredovali. Sú dôvodom, prečo som dnes taká šťastná, že sa môžem podeliť o knihu *Svätá Monika – moc vytrvalej modlitby* so svojimi priateľmi, čitateľmi a milovanými. Toto dielo je skôr pozvaním k modlitbe a vnútornej premene než nejakým foliantom, ktorý raz prečítate a potom necháte na polici zapadať prachom. Autori Mike a Mark v ňom ponúkajú podporu a povzbudenie pre osobnú premenu.

Cez kapitoly tejto knihy lepšie spoznáte svätú Moniku a svätého Augustína – obaja sa vám predstavia prostredníctvom svojich početných slov múdrosti. Na prvých strán-

kach sa dozviete niečo o ich živote v kontexte historického obdobia, v ktorom obaja žili, a to v príbehoch konkurujúcich klasickým filmovým trhákom. Sú dôkazom, že svätá Monika a svätý Augustín nám vedia veľa povedať aj dnes, pretože problémy, ktorým čelili, poznáme aj z vlastných skúseností. Mike a Mark nás na ďalších stranách pozývajú k hlbšiemu dialógu plnému zamyslení, odhodlaní a modlitieb, ktoré v nás zapália skutočnejší, vážnejší rozhovor s oboma mocnými patrónmi našich rodín.

Ak vám niekedy cesta do neba pripadala osamelá, dajte na moje slová – čítajte. Vezmite si túto knihu ako spoločníčku na svoju púť. Či už sa modlite za svoju milovanú polovičku, ktorá potrebuje osvietenie od Boha, za dieťa, ktoré zišlo zo správnej cesty, alebo za potrebu vlastného obrátenia, tu nájdete podporu, pochopenie, nádej a priateľov, ktorí vám na tejto ceste budú robiť spoločnosť.

Svätá Monika, oroduj za nás!

Svätý Augustín, oroduj za nás!

LISA M. HENDEYOVÁ¹

1 Lisa M. Hendeyová je zakladateľkou a redaktorkou CatholicMom.com a autorkou knihy *A Book of Saints for Catholic Moms (Kniha svätých pre mamky katolíčky)*. Je aktívnou rečníčkou, blogerkou a spisovateľkou. Spolu so svojou rodinou býva v kalifornskej diecéze Fresno.

Čo by urobila Monika?

Asi každému rodičovi už hlavou preletela istá myšlienka. Väčšinou sa to stáva v prvom kritickom roku rodičovstva, keď vás spánok obchádza oblúkom, ale vaše dieťa zrazu znenazdajky urobí premet, s ktorým by sa uplatnilo na olympiáde, alebo vysloví myšlienku hodnú starovekého filozofa. A láskou zaslepený rodič si pomyslí: „Moje dieťa je určite jedným z piatich či šiestich najinteligentnejších ľudských bytostí, aké kedy táto zem nosila.“ Predstavivosť vám pred očami maľuje obrazy veľkosti a slávy: vaše dieťa ako víťaz Nobelovej ceny za literatúru, lekárka, čo lieči rakovinu, vrcholový hráč basketbalu či právnička, ktorá obhajuje významný prípad pred Najvyšším súdom.

Táto myšlienka určite preblesla aj hlavou mladej Moniky, zatiaľ čo sledovala, ako sa jej prvorodený syn Augustín tmolí po izbách v ich dome v meste Tagaste v severnej Afrike niekedy v polovici štvrtého storočia.

V Monikinom prípade však táto myšlienka prerástla do pravdy. Z jej syna vyrástol muž, ktorý ovplyvnil chod dejín ako máloktorý učenec pred ním či po ňom. Rím-

ske cisárstvo sa rúcalo v základoch, ale Augustín ponúkol západnému svetu nový pohľad na civilizáciu. Vo svojich dielach, napríklad v knihe *Boží štát*, položil základy stredovekého spoločenského systému. S výnimkou autorov Nového zákona zostáva Augustín jedným z najvýznamnejších a najplyvnejších kresťanských teológov. Je najcitovanejším spisovateľom v *Katechizme Katolíckej cirkvi* a svätý Tomáš Akvinský sa na jeho teologické učenie odvoláva najčastejšie. Augustín položil základy pre systematickú teológiu Západu. Neostal však len pri teológii, horlivo prispieval aj do ostatných literárnych žánrov, napríklad pamätí. Napísal stovky diel a väčšina z nich sa zachovala dodnes.

Augustín bol ukázkovým príkladom „zázračného dieťaťa“. Zároveň je však príkladnou ukázkou svojhlavca, dospelého syna, ktorý svojej matke zlomil srdce – a nie jedenkrát. Robil to opakovane celých sedemnásť rokov a tvrdohlavo si volil chodníčky v rozpore so svojou výchovou.

Tento príbeh je starý ako svet sám. Je prirodzené, že deti sa vydajú inou cestou než rodičia. Tento prirodzený rozchod je v mnohých prípadoch možno náročný, ale zároveň plný lásky.

Niekedy však náročnosť lásku preváži. Žijeme v zničennom svete, v ktorom všetko živé trpí následkami prvotného pádu. Prírodné javy nám môžu spôsobovať bolesť a niekedy sa dokonca obrátiť proti nám v podobe katastrof. Deti o svoje oslobodenie bojujú s vervou. Často sa búria. Ich vzbury neraz naberú podobu hriechu a ony sa naplno oddávajú hriešnemu štýlu života.

Keďže odluka od rodičov je prirodzenou súčasťou dospievania a všetci životom krivkáme poškrvnení vinou pr-

votného hriechu, mnohí z nás sa možno raz ocitnú v role Moniky či Augustína alebo postupom času oboch.

Túto knihu napísali dvaja muži (pokrvní príbuzní, strýko a synovec) a obaja sme dosť mladí na to, aby sme mali v živej pamäti roky nášho boja za odlet z rodičovského hniezda. Obaja sme už rodičmi a teraz sú to naše deti, ktoré musia v správnom čase odísť a žiť na vlastnú päsť. A bola to práve Monika, žena, ktorá o rodičovstve a výchove dospelých detí naučila Cirkev viac než ktorýkoľvek iný svätec. K nej sa čoraz častejšie obracali naše myšlienky a začalo sa medzi nami vytvárať puto.

Nedokážeme si pomôcť a pri pohľade na život svätej Moniky neomylné spoznáваме útržky vlastnej minulosti. Oboch nás vychovali matky, ktoré boli dokonalými ukázkami materstva. (Týmto nechceme nijak podceniť úlohu našich otcov – obaja by si zaslúžili vlastnú knihu.) Preto sme rozbehli projekt. Začali sme študovať rozhodnutia svätej Moniky ako matky z pohľadu skúseností moderného rodiča, ktoré sme sami získali, a položili sme si otázku: Ak vezmeme do úvahy to, akými sme boli deťmi, a deti, ktoré práve vyhovávame, pýtame sa: Čo by urobila Monika? Nie je to akademická otázka, ale naliehavá prosba.

Knih sa začína náčrtom životopisu svätej Moniky a jej slávneho syna a pokračuje sledom nábožných zamyslení o modeloch ich vzájomného vzťahu, rovnako aj ich vzťahu s Bohom. Ponúkame vám knižku s osemnástimi kapitolami – takú dvojité novénu – ako symbol Monikinej mimoriadnej trpezlivosti. O túto cnosť – trpezlivosť – sa predsa snažíme. Nezišiel nám na um nijaký efektívnejší spôsob, ako ju nadobudnúť.

V každej kapitole nájdete našu krátku úvahu, po ktorej nasleduje zamyslenie zo spisov svätého Augustína. Po nich vám ponúkame stručné, účelné predsavzatie a modlitbu prevzatú z kresťanskej liturgie či z nejakého diela samotného svätého Augustína.

Svätí žijú v Kristovi a majú účasť na moci jeho orodovania. Ježiš, „jeden prostredník medzi Bohom a ľuďmi“ (1 *Tim* 2, 5), si svätých vybral za svojich „Božích spolupracovníkov“ (1 *Kor* 3, 9). Svätci nás obklopujú „oblakom svedkov“ (*Hebr* 12, 1) a sú pripravení ponúknuť nám povzbudenie, múdrosť a útechu.

Ale skôr, ako sa s nimi budeme modliť, je dobré spoznať ich. A presne to vám ponúkame v nasledujúcej kapitole – strhujúci príbeh matky a jej dospelého syna.

Monika: Vydretá láska a výchova svätca

Neurobila nič, čím by si zaslúžila takéto zaobchádzanie.

Monika svojho syna vychovávala dobre a dala mu všetko, hoci prostriedky v ich rodine bývali nezriedka veľmi skromné. Spolu s manželom sa zriekla mnohých vecí, aby Augustín dostal čo najlepšie vzdelanie, a keď začal pracovať, podporovali ho materiálne.

A ako sa jej Augustín odvdáčil?

Klamal jej.

Chcela sa pomodliť, tak ju nechal v kaplnke s príslu-
bom, že po ňu príde včas, aby stihli plavbu do Ríma.

No potom ju opustil a nechal ju v prístavnom meste kilometre od domova.

Augustín spolu s milenkou a Monikiným vnukom utiekol do zahraničia bez toho, aby povedal čo i len zbohom.

V tých časoch sa cestovalo málo a nikto by sa nečudoval, keby Monika svojho syna už nikdy viac nevidela.

A predsa ju Augustín zo svojho života odstrihol tak ľahko, ako si každé ráno zastrihával bradu.

To musel byť pohľad! Monika stojí v prístave a postupne na ňu dolieha, ako sa k nej syn zachoval. O mnoho rokov neskôr sama prizná, že v ten deň v prístave hlasno nariekala. Zmietal ňou hnev – hnev na seba samu, pretože vo výchove očividne zlyhala. Hnevala sa aj na Boha. Viditeľne ju sklamal, veď predsa nevyslyšal jej modlitby podľa plánu. Čo nechápal, že si želala len to dobré?! Chcela predsa, aby jej syn žil ako kresťan. Chcela sa starať o svojho vnúčika, chcela mu byť dobrým kresťanským vzorom.

Každému – Bohu rovnako ako jej naničhodnému synovi Augustínovi – malo byť predsa jasné, že mala len tie najlepšie úmysly. V ten deň v prístave severnej Afriky sa však zdalo, že na jej úmysloch nezáleží. Nikomu.

Monika sa narodila v meste Tagaste, ktoré ležalo v severnej Afrike na území dnešného Alžírsku, niekedy uprostred rokov 331 a 332 nášho letopočtu. Pochádzala zo skromných pomerov. Jej rodina mala síce niekoľkých služobníkov, to však bolo pre strednú vrstvu tej doby úplne prirodzené. Augustín svoju rodinu označil slovom „chudobná“, no charakteristika bohatých a chudobných bola v tom čase úplne iná, než je dnes. Odborníci predpokladajú, že Monikina rodina vlastnila nejaké menšie územia, nepatrila teda medzi núdzných či otrokov, ale ani medzi smotánku.

Severná Afrika prislúchala Rímskej ríši už od polovice druhého storočia pred Kristom. V roku 146 pred naším letopočtom rímske armády zničili Kartágo a neskôr ho

opäť vybudovali pod vlajkou Ríma. Kartágo sa vďaka svojej úrodnej pôde stalo cennou súčasťou Rímskej ríše. V mestách prevládala latinská a rímska kultúra, ale malomešťania a obyvatelia vidieka sa pevne pridržali svojho berberského pôvodu.

V čase Monikinho narodenia bolo kresťanstvo čerstvo zlegalizované Rímskou ríšou, a to Milánskym ediktom cisára Konštantína I. v roku 313 nášho letopočtu. V severnej Afrike sa však držalo už celé storočia, hoci viera tamojších kresťanov bola osobitá a ťažko skúšaná. Prvá zmienka v historických prameňoch sa datuje niekedy do polovice 1. storočia. Ide o zachované výpovede mučeníkov. Koncom druhého storočia mala Cirkev dostatočne hlboké korene na to, aby z nej vyrástla živá kresťanská kultúra.

Druhé storočie sa preklopilo do tretieho a zo severnej Afriky sa začali ozývať veľmi významné a vytrvalé hlasy kresťanstva: zaniatený právnik Tertulián, ktorý dal Západu teologický slovník, mučenica svätá Perpetua, ktorá nám zanechala denník, čo si písala vo väzení, a svätý biskup Cyprián, ktorého diela zostávajú významnými pamiatkami kresťanskej náuky a praxe. Kresťanstvo severnej Afriky bolo známe svojím zaniatením, húževnatosťou a dôslednosťou. Bola to zem obsažného štúdia a neústupčivých mučeníkov.

Na začiatku štvrtého storočia Dioklecián vyhlásil veľké prenasledovanie kresťanov. Cirkev v Afrike – tak ako všetky ostatné cirkvi – bojovala s problémom kresťanov, ktorí odpadli od viery. Títo ľudia sa zriekli viery pod nátlakom, neskôr však svoje pochybenie ľutovali. Môžu prijímať sviatosti hneď po tom, ako sa budú kajať? Mal by sa im udeliť ako pokánie verejný trest aspoň na nejaký čas? Alebo sa im brány kresťanstva opäť otvoria až na smrteľnej posteli? Boli to naliehavé a dôležité otázky, keďže niektorí z *traditores*,

„zradcov“, čo odovzdali sväté knihy a posvätné nádoby, pochádzali z radov duchovenstva.

Prívrženci donatizmu (nazvaného podľa biskupa Donáta) chceli konať nekompromisne. Tvrdili, že sviatosti vysluhované hriechnymi kňazmi by boli neplatné a bez účinku. Každého, kto sa dopustil smrteľného hriechu, vylúčili zo svojho rádu a kongregácií. Svojimi činmi sa odtrhli od hlavného prúdu kresťanskej tradície, ktorá sa prikláňala k milosrdenstvu (aj keď niekedy tvrdému). Čoskoro bolo zrejmé, že donatizmus je s kresťanským učením a životom nezlučiteľný, a keďže možnosť vzájomného spolunažívania nepriechádzala do úvahy, nasledovala vzájomná exkomunikácia.

Monika vyrastala v kresťanskej domácnosti uprostred tejto drámy. Nevieme, ku ktorej strane sa prikláňala jej rodina. Augustín síce napísal veľa diel, ale problematiku lojálnosti svojich predkov nerieši ani v jednom z nich. Práve jeho mlčanlivosť v tomto smere viedla niektorých odborníkov k domnienke, že Monikino príbuzenstvo sa prikláňalo k donatizmu. Je však zrejmé, že Monikina rodina bola zapálená vo viere a všetky jej zásady úzkostlivo dodržiavala.

Mladá Monika určite poznala takých, čo boli svedkami veľkého prenasledovania – možno dokonca aj tých, ktorí v mene Krista prežili mučenie. Títo ľudia sa nazývali „vyznávači“. Označenie „mučeník“ bolo vyhradené pre tých, ktorí trpeli až po smrť. Žila medzi kresťanmi, ktorí prešli skúškou. Trpeli, ale vydržali a zvíťazili. Monika žila v krajine mnohých svätých mučeníkov.

Monika našla svoj veľký vzor vo viere v postaršej slúžke, do ktorej jej rodičia vkladali obrovskú dôveru. Podobným príkladom totiž šla aj Monikinmu otcovi – v ich rodine robila opatrovatelku už dve generácie a na chrbte nosila nielen Monikinho otca, ale neskôr aj jeho deti.

Augustínove zápisky budia dojem, že táto žena vychovávala deti podobne, ako keď seržant preháňa vojakov v čase drezúry. Snažila sa Monike a jej súrodencom vštepiť, aby nikdy netúžili po niečom, čo im bude na škodu, preto ich ustavične cvičila v sebazapieraní, dokonca aj v prípadoch, keď boli ich nároky opodstatnené. Chcela ich naučiť sebaovládaniu v pití vína, keď budú starší, preto im počas dňa nedovolila piť medzi jedlami *vôbec nič*.

Jej taktiky sa však nie vždy vyplatili. Pre Moniku sa víno stalo nesmierne lákavým zakázaným ovocím. Už ako malé dievča si vybudovala nebezpečný návyk – pri každej mozgnej príležitosti tajne popíjala.

Monike sme veľmi vďační, že sa o tento trápny zážitok rozhodla so synom podeliť a že ho Augustín zahrnul do svojich *Vyznaní*. Ako by sme sa inak dozvedeli, že Monika bola typická pubertiačka, ktorá porušuje pravidlá a zbytočne riskuje? Jej popíjaniu však jedného dňa nastal rázny koniec. Mladý sluha, ktorý hľadal príležitosť, ako ju pokoriť, ju prichytil priamo pri čine a obvinil ju z opilstva. Aj po tisíciach rokoch si vieme predstaviť hanbu mladej Moniky. Na jej obranu však musíme povedať, že tým sa jej výlety za pohárikmi skončili. Po tomto zážitku pila víno len zriadené a aj to iba ako súčasť miestneho náboženského zvyku, keď jediný pohár pochlipkávala i niekoľko hodín.

